

Tanulmány

Virovec Viktória

Mi is az a kellesz?

Egy empirikus kutatás eredményei

Abstract

The paper presents the findings of an empirical study on the use of the Hungarian *kellesz* ‘must.FUT’. This dialectal structure has not been extensively studied in the literature. The authors who have worked on it almost always consider the effect of temporal factors only on its usage/acceptability. In this work, I argue that *kellesz* is not only preferred (to *kell*) when its perspective time is future, but there are other factors that can greatly affect its acceptability. In order to identify such factors, I examine examples collected mainly from the internet. I base my hypotheses on these findings. To prove them, I carry out a study. It consists of a production study and an interview. I conclude that the choice of the speakers (between *kell* and *kellesz*) is affected by the following factors: the evidence type (defined in the context), the certainty of the speaker, the intended/perceived politeness of the utterance, and the speaker’s commitment. I argue that there are two ‘main’ meaning aspects of *kellesz*. The use of *kellesz* can emphasize that the proposition is not necessary at present, but it is probable that it will be necessary in the future, or it can emphasize that the speaker is unsure of the necessity of the proposition at present because it has been inferred (uncertainty), or the speaker has second thoughts about it (delaying effect).

Keywords: future-time reference, modality, politeness

1 Bevezetés

A *kellesz* használható főnévi igenévvel (1b) és főigeként (1a) is, mint a *kell*. A szerkezet csak bizonyos dialektusokban terjedt el, főként a hármashatár mentén, elősorban Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben és Kárpátalján használják.

- (1) a. A jövő héten el *kellesz* utazni Budapestre.
 standard: A jövő héten el *kell* (majd) utazni Budapestre.
 b. *Kellesz* nekem egy új cipő.
 standard: Kelleni fog nekem egy új cipő.

Beregszászi & Cserniczkó (2007: 37)

Valószínűsíthető, hogy a dialektális volta az egyik oka annak, hogy az irodalomban eddig kevés figyelmet kapott, és csak kevesen, ők is inkább leíró jelleggel foglalkoztak a szerkezettel (Kótyuk 1995, Lakatos & Tukácsné 1997). A használatával kapcsolatban egyetlen átfogó jellegű tanulmány született (Virovec 2019), habár már többen fogalmaztak meg hipotézist arra vonatkozóan, hogy a *kellesz* használata miben különbözhet a *kell* használatától (Beregszászi &

Csernicskó 2007, Balázs 2010, Kálmán 2015). A szakirodalomban elsősorban a temporális tényezőknek a szerkezet használatára és elfogadhatóságára gyakorolt hatásával foglalkoznak. Amellett érvelnek, hogy a *kellesz* használatával a beszélő elsősorban azt hangsúlyozza, hogy valami még nem szükségszerű a jelenben, csak a jövőben fog azzá válni.

(2) *Kontextus*: Az autója rossz állapotban van.
 Új autót *kell* / *kellesz* vennem.

Tehát a (2)-es példa esetében a *kell* akkor használatos, ha a szükségszerűség már a jelenben is fennáll, mivel az autó olyan rossz állapotban van, hogy egy új megvétele már a jelenben is elengedhetetlen. A *kellesz* használata pedig azt valószínűsíti, hogy a jelenben még nem szükségszerű az új autó megvétele, de a beszélő megjósolja, hogy a jövőben azzá fog válni annak egyre romló állapota miatt. A beszélő választását csupán a szükségszerűséget kiváltó tényező létrejöttének a beszéd pillanatához viszonyított időbeli elhelyezkedése határozza meg. Ebben a tanulmányban az a célom, hogy a temporális tényezők mellett olyan faktorokat azonosítsak, amelyek a *kellesz* használatát megengedik, előidézik vagy megkövetelik. Ezen célom érdekében saját gyűjtésből származó mondatok elemzése után egy felmérést végzek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből származó anyanyelvi beszélőkkel elsősorban annak meghatározására, hogy az anyanyelvi beszélők milyen szavakkal vagy kifejezésekkel hozzák kapcsolatba a *kell*, illetve a *kellesz* használatát, mit implikál számukra a használatuk. Az eredmények alapján elmondható, hogy a temporális tényezők önmagukban nem elegek, és számos más faktor is befolyásolja a beszélők *kell* és *kellesz* közti választását. A tanulmány az alábbi módon épül fel: a 2. pontban a vonatkozó szakirodalom eddigi eredményeit mutatom be, a 3. pontban az előzetes adatgyűjtéseim eredményeit ismertetem, majd a hipotéziseimet fogalmazom meg. A 4. pontban a felmérés módszertanára és az eredményeire térek rá. Az 5. pont foglalja össze a felmérés eredményeit. A tanulmányomat végül egy rövid konklúzióval zárom.

2 Szakirodalom

A szerkezet csak néhány dialektusban használatos, ezért eddig leginkább a nyelvjárásokkal foglalkozó szakirodalmakban tárgyalták.

Azzal, hogy a szerkezet elfogadhatóságát és használatát milyen tényezők befolyásolják, eddig Beregszászi & Csernicskó (2007), Balázs (2010), Kálmán (2015) és én (Virovec 2019) foglalkoztunk. Balázs (2010) az egyetlen szerző, aki nem a temporális tényezőkkel hozza összefüggésbe a *kellesz* használatát. Az északkeleti és a mezőségi nyelvjárásokban a valószínűség kifejezésére a *leszt* használták a főige után (Kálmán 1966). Ezt alapul véve Balázs (2010) érvelése szerint a *kellesz* azt jelenti, hogy bizonyára *kell*, valószínűleg *kell* valami. A szerző a temporális tényező hatását nem említi.

(3) Péternek el *kellesz* mennie a boltba.
 'Valószínű, hogy Péternek szükséges elmennie a boltba.'

Beregszászi & Csernicskó szerint a *kellesz* jövő idejű igei állítmány a *kell* jövő ideje (Beregszászi & Csernicskó 2007: 38). Kálmán (2015) pedig utalást tesz arra, hogy a *kell* és a *kellesz* jelentése nem mindig egyezik meg, ezért a kopula jövő idejű alakja nem mindig redundáns. A

szerző szerint a *kell* esetében a szükségszerűséget kiváltó stimulus már a beszéd pillanatában jelen van, tehát a szükségessé fog válni jelentés nem elérhető. Egy korábbi tanulmányomban a különböző temporális orientáció, perspektíva kombinációk hatását tesztelem empirikus úton a *kellesz* elfogadhatóságára (lásd: Virovec (2019)). A továbbiakban leírtak megértéséhez elengedhetetlen két fogalom meghatározása. Condoravdi (2002) alapján temporális perspektíván (TP) a megnyilatkozás időpontjának és annak az időpontnak a kapcsolatát értem, amikor a lehetséges világokat a beszédhátterben meghatározzuk, míg temporális orientáción (TO) az időbeli perspektíva és a leírt esemény kapcsolatát.

- (4) a. *Kontextus*: Új állást kapsz. Tetszik a munka, de mindig sokáig dolgozol, és túlórárt is kell vállalnod. Már egy hónapja dolgozol, amikor találkozol az ismerősöddel.
 Jól érzem magamat a munkahelyemen, de sokat kell dolgoznom. *Jelen TP, Jelen TO*
- b. *Kontextus*: A fű a kertekben nagyon hosszú. Kinézel az ablakon, és észreveszed ezt.
 Le kell nyírni a fűvet, mert nagyon hosszú. *Jelen TP, Jövő TO*
- c. *Kontextus*: A fű még nem hosszú, de egy hét alatt általában nagyon sokat nő.
 Beszélgetsz a partnerreddel a jövő heti teendőkről.
 Le kellesz nyírni a fűvet. *Jövő TP, Jövő TO*

(5a)-ban mind a temporális perspektíva, mind a temporális orientáció jelen idejű, hiszen a szükségszerűség már a jelenben is fennáll, és az esemény is folyamatban van. (5b)-ben a temporális perspektíva jelen idejű, de az orientáció jövő, hiszen a szükségszerűséget kiváltó tényező már a jelenben is fennáll (hosszú a fű), de az esemény (lenyírjuk a fűvet) ehhez képest a jövőben fog bekövetkezni. (5c)-ben mind a temporális perspektíva, mind a temporális orientáció jövő idejű. A szükségszerűséget kiváltó tényező a jelenben nem áll fenn (még nem hosszú a fű), de a beszélő megjósolja, hogy a jövőben fenn fog állni, és ahhoz képest is a jövőben fog véghezmenni az esemény (lenyírjuk a fűvet).

Először egy általam gyűjtött mondatokból álló korpuszt vizsgáltam. A mondatok kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy a kontextus minden esetben visszakereshető legyen, ezért elsősorban fórumhozzászólásokkal dolgoztam. Azt találtam, hogy a beszélők nem használták a *kelleszt* azokban az esetekben, amelyekben mind a temporális orientáció, mind a temporális perspektíva jelen idejű volt, jelen idejű TP-vel és jövő idejű TO-val rendelkező mondatok a vizsgált mondatok 13 százalékát tették ki. A *kelleszt* tartalmazó mondatok esetében 87 százalékban a temporális perspektíva jövő idejű volt. Ezt követően annak meghatározására, hogy a temporális tényezők hogyan befolyásolják a *kellesz* használatának elfogadhatóságát, kérdőíves felmérést végeztem Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és Kárpátalján. Az eredményeim alapján elmondható, hogy a *kellesz* nem használható akkor, ha mind a temporális perspektíva, mind a temporális orientáció jelen idejű (az esemény szükségessége fennáll a beszéd pillanatában, és az esemény folyamatban van).

- (5) *Kontextus*: Jánosnak sok vizsgája van. Egy párat már sikeresen teljesített, de még van néhány. János már nagyon kimerült a folyamatos tanulástól.
 Jánosnak mostanában sokat *kell* / *#kellesz* tanulnia (ezért már most fáradt).

A *kell* szignifikánsan elfogadhatóbb, mint a *kellesz* azokban az esetekben, amikor a temporális perspektíva jelen idejű, és csak az orientáció jövő (a megnyilatkozás időpontjában szükséges, hogy a jövőben az esemény bekövetkezzen).

- (6) *Kontextus*: Észreveszed, hogy elhagytad a kulcsodat. Sehol sem találsz.
 Új kulcsot *kell* / *?kellesz* csináltatnom, mert nem tudok bemenni a lakásba.

A *kellesz* szignifikánsan elfogadhatóbb, mint a *kell*, ha a temporális perspektíva jövő idejű (szükségessé fog válni a jövőben, hogy az esemény bekövetkezzen).

- (7) *Kontextus*: János sikeresen teljesítette a vizsgáit. A nyarat a Balatonon pihenéssel tölti, szeptembertől szeretné egy neves külföldi egyetemen folytatni tanulmányait, ahol nagyon magas követelmény van.
 Jánosnak sokat *??kell* / *kellesz* tanulnia.

A szerkezet használatával foglalkozó szakirodalom elsősorban a temporális tényezők hatásával foglalkozik, a *kellesz* és a *kell* használhatósága közötti különbséget a kontextusban definiált különböző temporális orientáció és perspektíva kombinációknak tulajdonítják. Az eddigi egyetlen átfogó kérdőíves felmérés (Virovec 2019) az időbeli változók hatását tesztelte a szerkezetek elfogadhatóságára. A kontextusban definiált evidencia típusának/erősségének és beszélő elkötelezettségének a *kellesz* használatára és elfogadhatóságára gyakorolt hatásával átfogó jelleggel még senki nem foglalkozott.

3 Előzetes adatgyűjtés eredményei

Azért, hogy olyan változókat találjak, amelyek a temporális faktoron kívül relevánsak lehetnek, elsősorban internetről gyűjtött példákat elemeztem. Itt is fontos volt a kontextus visszakereshetősége. A kontextusok esetében nem csupán a temporális viszonyok meghatározására koncentráltam, hanem bármely más jelentősnek tűnő tényezőt igyekeztem elkülöníteni.

A jövő idejű TP esetén háromféle használatot sikerült azonosítanom:

- i. A beszélő megjósolja, hogy a dolgok úgy alakulnak majd a világunkban, hogy az *e* esemény szükségszerűségét kiváltó körülmények egy jövőbeli időpontban fenn fognak állni, tehát *e* szükségszerű lesz.

- (8) *Kontextus*: Mindenki azt mondja, hogy majd figyeljem meg, hogy ott fogunk egész nyáron poshadni az iskolában. Kérdem én, akkor minek *kell* ezekkel a digitális eszközökkel vacakolni, ha nyáron úgymint újra tanuljuk az egészséget? Természetesen nem velem egyidős tinédzserek véleménye volt ez, hanem idősebb, középkorú emberek mondták, hogy ez lesz.

Mi értelme a hétfőtől kezdődő digitális oktatásnak, ha nyáron suliba *kellesz* járni?

(fórumbejegyzés)

A beszélő az alapján, hogy amit a felnőttek nagy része állít, az általában bekövetkezik, eljut arra a predikcióra, hogy a nyár folyamán szükségszerűvé fog válni az akkor érvényben lévő rendeletek miatt az iskola látogatása. Tehát a beszélő megjósolja, hogy a szükségszerűség fennállását kiváltó tényező a jövőben fenn fog állni, ezért az esemény szükségszerű lesz.

- ii. A beszélő megbízható forrásból származó evidenciával rendelkezik arra vonatkozóan, hogy a körülmények/szabályok stb. úgy fognak változni, hogy *e* szükségszerűvé fog válni a jövőben.

(9) Angolból el *kellesz* mondanunk egy szöveg tartalmát. Most kezdtem el az új sulimban angolul tanulni, és kicsit nehezen megy. A szöveget el tudom küldeni üzenetben. Valaki segítene?

(fórumbejegyzés)

A beszélő arról ír, hogy megbízható forrásból tudja (a tanárnő elmondta nekik), hogy a következő órák valamelyikén egy szöveg tartalmának az összefoglalását kéri majd.

- iii. A beszélő azt fejezi ki, hogy közvetlen evidenciával rendelkezik arra vonatkozóan, hogy a jelenbeli körülmények/szabályok stb. olyanok (és feltételezi, hogy ezek a jövőben nem változnak), hogy egy esemény bekövetkezése után egy másik szükségszerűvé fog válni.

(10) Nyáron Magyarországon szeretnék dolgozni és ehhez kell TB kártya, ha megcsinálta-tom, akkor a munkavégzés befejezését követően fizetnem *kellesz* a TB járulékot? Nincs magyar lakcímem.

(fórumbejegyzés)

A beszélő arról érdeklődik, hogy valaki rendelkezik-e megbízható forrásból származó/direkt evidenciával arra vonatkozóan (és nincs oka feltételezni azt, hogy ez a jövőben változni fog), hogy a jelenben szükséges-e a TB járulékot fizetni a munkavégzés befejezését követően.

- iv. Ugyanakkor a *kellesz* használható jelen idejű TP-vel is, elsősorban akkor, ha a beszélő a rendelkezésére álló evidenciából következteti ki azt, hogy a propozíció szükségszerű.

(11) *Kontextus*: Itthon kerti munka közben ráesett egy méretes faág a kezemre. Nem fáj, viszont pár nap múlva dagadni kezdett és fájni (volt, hogy behajlítani nem bírtam). Szedtem rá gyógyszert, ami jó volt, nem fáj, de ennek már több hete. Jövőhéten megyek vissza az orvoshoz, aki valószínű, hogy beküld majd kivizsgálásra stb. *De ebből szerintetek lehet műtét?* Volt már valaki hasonló helyzetben?

Műteni *kellesz* a kezem?

(fórumhozzászólás)

A beszélő nem rendelkezik elég információval, hogy el tudja dönteni, a műtét szükségszerű-e. Az, hogy a kezét műteni kell vagy sem, már eldöntött (settled) a való világban, hiszen az a

sérülés már megtörtént. A kérdése arra vonatkozik, hogy a leírtakból valaki ki tudja-e következtetni azt, hogy a műtét szükségszerű vagy nem az. Ha pedig a beszélők ilyen és hasonló szituációkban használják a *kelleszt*, akkor az csak tovább erősíti a hipotézist, mely szerint szoros kapcsolat van az episztemicitás és a jövő időre utalás között. A jövő időre utalás és az episztemicitás kapcsolata régóta kutatott, különböző nyelvekből származó számos példa van arra, hogy egy jövő időre utaló morfémának lehet episztemikus használata. Ez alól a magyar *lesz* sem kivétel. A (12)-es és a (13)-as példákban az a közös, hogy mindkét esetben az evidencia forrásának változásával változik a *lesz*, illetve a *kellesz* használatának elfogadhatósága.

- (12) a. *Kontextus*: Kinézel az ablakon és látod, hogy a postás a ház előtt áll, és megnyomja a csengőt.
 # Ez a postás *lesz*.
 b. *Kontextus*: Minden nap fél 12 körül szokott járni a postás. 11:25 perc van, csöngetnek. Ez a postás *lesz*.
- (13) a. *Kontextus*: A lakótársad nagyon hanyag. Tegnap este bulit rendezett. Olyan rumlis a lakás, hogy ki se tudsz menni az üvegektől a konyhába.
 ?? Ki *kellesz* takarítani a házat.
 b. *Kontextus*: A lakótársad nagyon hanyag. Tegnap este hatalmas bulit rendezett, még nem mertél ma reggel kimenni, de valószínűsítéd, hogy hatalmas kosz lehet.
 Ki *kellesz* takarítani a házat.

Az azonosított használatokban (*i-iv*) az a közös, hogy a beszélőnek egyetlen esetben sincs közvetlen evidenciája arra vonatkozóan, hogy az *e* esemény a beszéd pillanatában szükségszerű. Ez a jövő idejű temporális perspektíva esetén triviálisan igaz, hiszen *e* a beszéd pillanatában még nem szükségszerű. Azonban jelen TP és jövő idejű temporális orientáció esetén csak olyan esetben áll fenn, amikor a beszélő az esemény bekövetkezésének szükségszerűségét kikövetkezteti. Annak meghatározására, hogy az evidencia erőssége, a beszélő elkötelezettsége, illetve a temporális változók egymásra hogyan hatnak, illetve mely tényezők befolyásolják leginkább a beszélők választását, felmérést végeztem. Ezeket az eredményeket, és a korábbi kérdőíves felmérésem eredményeit (lásd: Virovec 2019) vettem alapul a hipotéziseim megfogalmazása, illetve a felmérésben tesztelt változók kiválasztása során. Itt szeretném megjegyezni, hogy az adatok áttekintése során arra lettem figyelmes, hogy a *kellesz* használatának segítségével bizonyos esetekben egy utasítás udvarias kéréssé formálható. Ennek tesztelésére az eredetileg tervezett változók mellett a felmérésben külön részt szenteltem. A következő pontban a felmérés módszertanát, a résztvevők összetételét, hipotéziseimet és az eredményeket mutatom be.

4 A felmérés

4.1 A résztvevők

A felmérésben 27 anyanyelvi beszélő vett rész. 5 beszélőt zártam ki, mert ők nem figyeltek a kontextusokra, és/vagy nem értették azokat. A 22 beszélő közül 13 bizonyult *kellesz*-használónak, míg 9 fő 'kontroll'-beszélő volt. 'Kontroll'-beszélőnek az számított, aki egyszer sem használta a *kelleszt* az elicitációs feladat során. Azért dolgoztam kontrollcsoporttal, mert tesztelni

szerettem volna, hogy a *kelleszt* nem használó anyanyelvi beszélők milyen stratégiákat alkalmaznak a tesztelt változók egyes kombinációi esetén. Továbbá szerettem volna meghatározni, hogy milyen különbségek vannak a *kellesz*-használók és a kontrollcsoport között a *kell* használatának gyakoriságában, illetve azokban a szavakban és kifejezésekben, amelyeket a *kell* használatához társítanak. Más szavakkal kifejezve, azt, hogy mit implikál az egyes csoportok számára a *kell* használata.

A beszélők között 14 nő és 8 férfi volt. Az átlagéletkoruk 33,55 év. Az életkorok mediánja 25,5 év, míg a terjedelme 55 év. A legfiatalabb résztvevő 12 éves, míg a legidősebb 67 éves volt. Három 12–19 év közötti, tizenkettő 20–29 év közötti, kettő 40–49 év közötti, és öt 60–69 év közötti beszélő vett részt a felmérésben. A 13 *kellesz*-használó mind Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből származott. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 13 járás van, ebből 5 képviseltette magát legalább egy anyanyelvi beszélővel (Mátészalkai járás: 9 beszélő, Baktalóránt-házai járás: 1 beszélő, Kisvárdai járás: 1 beszélő, Nyírbátori járás: 1 beszélő, Nagykállói járás: 1 beszélő).

4.2 Módszertan és kivitelezés

A felmérést személyesen vagy online bonyolítottam le. A részvétel minden esetben önkéntes alapú volt, a résztvevők beleegyeztek a beszélgetések rögzítésébe. Minden beszélgetést felvettem, a felvételek hossza résztvevőnként 30–50 perc közötti. Ezekből leiratokat készítettem, és összegyűjtöttem azokat a szavakat, kifejezéseket, amelyeket az anyanyelvi beszélők a *kell*, illetve a *kellesz* használatához társítanak. Mindezzel az volt a célom, hogy meghatározzam a kontextus azon elemeit, amelyek megengedik, kiváltják, vagy megkövetelik a *kellesz* használatát. A felmérés két részből állt. Először a résztvevők kontextusokat hallottak, amelyeket én olvastam fel nekik. Azt az utasítást kapták, hogy képzeljék el, egy baráti beszélgetés során mondanak egy mondatot az adott szöveggörnyezetben a *kell* egy formáját használva. Azért, hogy segítsék nekik, minden esetben láttak egy lyukas mondatot, amelyből csak a *kell* egy formája hiányzott. A mondatot azonban úgy alakíthatták, ahogy az a legtermészetesebben hangzott nekik, illetve át is fogalmazhatták. A feladat ismertetése során kiemeltem, hogy a mondatokat kiegészíthetik határozószókkal is. Akár több mondatot is mondhattak. Összesen 20 kontextust olvastam fel nekik (8-ban olyan mondatot vártam, amelyben a '*kell*' főige, 10-ben pedig *kellesz*+főnévi igenév szerkezetet, kettőt pedig elterelőnek szántam). Ebben a részben megkértem őket, hogy semmilyen módon ne kommentálják a válaszaikat. Ezt követte egy interjú. A beszélők viszontlátták a korábbi válaszaikat kivetítve. Ekkor azonban már csoportosítva voltak a szituációk a felmérésében használt változók szerint. Legelőször az elterelő kontextusokat látták, azok alapján magyaráztam el nekik, hogy mi a feladat, lehetséges megoldásokat is mondtam, hogy megértsék, milyen jellegű információt szeretnék hallani a későbbiekben. Az elhangzott javaslatok természetesen befolyásolhatták a válaszokat, ezért az akkor elhangzott válaszok semmilyen módon nem kerültek kiértékelésre. Ezt követően azonban csak az előre megírt kérdéseket tettem fel nekik, esetleg pontosító kérdésekkel próbáltam még több információhoz jutni. Minden esetben megkérdeztem, mi motiválta az adott kontextusban a *kellesz* használatát (azoktól, aki azt használták), lehet-e az adott kontextusban használni a *kell*et, vagy bármilyen más alternatívát, illetve hogyan lehetne módosítani a kontextuson annak érdekében, hogy egy másik alternatív válasz természetes vagy elfogadható legyen. Természetesen azokban az esetekben, amelyekben nem a *kelleszt* használták megkérdeztem, miként tudnák módosítani a kontextust, hogy a *kellesz* természetes legyen. Ezzel az volt a

céлом, hogy még inkább megértsem, a kontextusok bizonyos összetevői (pl. temporalitás, evidencia erőssége, a beszélő elkötelezettség) milyen mértékben és egymáshoz viszonyítva hogyan képesek befolyásolni a beszélői döntéseket. Ezután következett egy utolsó rövid feladat. Ekkor a beszélők három kontextust láttak, és a feladatuk az volt, hogy olvassák el azokat, majd értékeljenek négy mondatot kontextusonként aszerint, hogy azt mennyire tartják udvariasnak az adott szituációban. Csak egy -3 és +3 közötti számot kértem tőlük, azt az utasítást kapták, hogy -3-at akkor adjanak, ha szerintük a megnyilatkozás nagyon udvariatlan, +3-at pedig akkor, ha nagyon udvariasnak érzik. A tesztelt mondatok a következőket tartalmazták; *kell*, *kellesz*, *kellene*, *kell majd*.

4.3 Hipotézisek

A hipotéziseim a következők voltak:

- [H1] A *kellesz* nem használható jelen idejű temporális perspektíva és jelen idejű orientáció mellett (az esemény a jelenben szükségszerű és folyamatban is van).
 - [H2/a] A *kell* gyakrabban használt, mint a *kellesz* jelen idejű időbeli perspektíva és jövő idejű orientáció mellett, ha a beszélő megbízható forrásból származó evidenciával rendelkezik a kijelentés pillanatában arra vonatkozóan, hogy a beágyazott proposíció szükségszerű.
 - [H2/b] A *kellesz* preferált a *kellel* szemben jelen idejű időbeli perspektíva és jövő idejű orientáció mellett, ha a beszélő a rendelkezésére álló evidenciából következteti ki a beágyazott proposíció szükségszerűségét.
 - [H3] A *kellesz* preferált minden olyan esetben, amikor a temporális perspektíva jövő idejű az evidencia forrásától és a beszélő elkötelezettségétől függetlenül.¹
 - [H4] A *kellesz* használható múlt idejű referenciaidő esetén, ilyenkor az az olvasat érhető el, hogy egy múlt idejű referencia időhöz képest a jövőben egy *e* eseménynek meg kell történni, tehát elérhető *a jövő a múltban* olvasat.
- (14) *Kontextus*: Rosszul érezte magát egész múlt héten, már azon gondolkozott, hogy lemondja az erre a hétre esedékes találkozót, de végül mégis jobban lett. Azt mondtam mindenkinek, hogy le *kellesz* mondani a találkozót, de hirtelen annyit javultam, hogy itt vagyok.

¹ A mondatok nem tartalmaztak jövő időre utaló időhatározószót. Azoknak a használata befolyásolta volna az eredményeket. A beszélők azonban módosíthatták, kiegészíthették, és át is fogalmazhatták a mondatokat, amelyet több esetben meg is tettek.

- [H+] A beszélők a *kellesz* használatát a gyengébb szükségszerűséggel, lágyabb, kedvesebb kijelentésekkel azonosítják, ezáltal a *kellesz* használatával udvariasabbá tehető egy kijelentés.

4.4 Eredmények

Azokban a szituációkban, amelyekben mind az időbeli perspektíva, mind az orientáció jelen idejű volt, az első feladat során a *kelleszt* használók mindössze 8%-a használta a *kelleszt*, 82%-uk a *kell*et használta. Ez a kontrollcsoport esetében sem volt másképp, náluk ez az arány 85% volt. Elmondható továbbá, hogy a *kell* használatának gyakorisága a két csoport között itt volt a legközelebb egymáshoz. Az interjúk során a beszélők 77%-a (10/13) visszautasította a *kellesz* használatát, a fennmaradó 33% amellelt érvelt, hogy a *kellesz* használatával a beszélő azt hangsúlyozza, hogy az esemény már a jelenben is szükségszerű, de a jövőben még inkább az lesz.

- (15) *Kontextus*: A rezszi költségek már egy ideje nagyon magasak és a megélhetés is elég drága. Ilyen körülmények között mindenki sokat dolgozik azért, hogy egyáltalán meg tudjon élni.
 A mai világban mindenkinek sokat *kell* / *#kellesz* dolgoznia, hogy ilyen árak mellett megéljünk.

Anyanyelvi beszélők kommentjei (a megnyilatkozások végén zárójelben a beszélő sorszámát tüntettem fel):

Az egyedüli beszélő, aki *kelleszt* használt: „*Én azért gondoltam a kellesz-re, mert itt a jövőre gondolok. Ezek a jövőben hatványozottabban igazak.*” (8)

Arról, hogy mit jelentene számára a mondat, ha *kelleszt* tartalmazna: „*Hogyha úgy olvasnád fel, hogy kellesz, akkor az sem hülyeség, de úgy elsőre nem azt választanám. Az olyan lenne, mintha valakit oktatnál, hogy mi az, amit csinálni kell, hogy túlélj a 21. században.*” (6)

A *kelleszt* ezekben a szituációkban elutasító egyik beszélő (10 beszélő elutasította): „*Szerintem ezekben a szituációkban a kellesz nem lenne értelmes, egyikben sem, nem elfogadható.*” (11)

Az interjúk során a beszélők a *kell* és a *kellesz* használatához az alábbiakat társították:

	<i>kellesz</i> -használók	kontrollcsoport
<i>kell</i>	általános, szükségszerű a jelenben, kötelező	általános, szükségszerű a jelenben, erős, kötelező, egy kijelentés (a beszélő biztos benne), szükségszerű és folyamatban van
<i>kellesz</i>	a jövőben még inkább igaz, javaslat (negatív)	-

A második hipotézisem első felében azt az állítást fogalmaztam meg, hogy a *kell* gyakrabban használt, mint a *kellesz*, ha a beszélő direkt evidenciával rendelkezik arra vonatkozóan, hogy a beágyazott propozíció szükségszerű a jelenben. Az eredmények érdekes kontrasztot mutattak. Azokban az esetekben, amikor az *e* esemény szükségszerű a jelenben, és a bekövetkezése nem halasztható, a beszélők 31%-a (4/13) használta a *kelleszt*. A *kell* használatának gyakorisága 44% volt. Ezzel szemben 71%-uk tartotta a *kelleszt*, és csupán 13%-uk a *kellet* a legmegfelelőbbnek, ha a beágyazott propozíció ugyan szükségszerűnek tűnt a jelenben, de a beszélő azt szerette volna hangsúlyozni, hogy még el kell határoznia magát, terveznie, szerveznie kell ahhoz, hogy az *e* esemény bekövetkezessen. Tehát az esemény bekövetkezése nem azonnal szükségszerű, hanem távolabbi jövőre halasztható, továbbá a beszélő még nem biztos a bekövetkezésében, csupán megállapítja azt, hogy *e* szükségszerűnek tűnik.

(16) *Kontextus*: Utazás közben megáll az autó, látja, hogy kifogyott a benzin. Nagyon rossz helyen áll az autó, és sietnének egy fontos esküvőre. Nagyon ideges, mert így nem tud továbbmenni.

Benzint *kell* / ??*kellesz* hozni a kútról, mert így nem tudunk tovább menni.

(17) *Kontextus*: Állandó rémálmok gyötrik, már nem tudja rendesen ellátni a munkáját, nagyon szétszórt.

Már megint el ??*kell* / *kellesz* mennem egy pszichológushoz, olyan borzasztó lelkiállapotban vagyok.

Anyanyelvi beszélők kommentjei:

„Az orvoshoz elmenni vagy pszichológushoz menni az olyan, hogy tudom én, hogy *kell*, de halogatnám, hogy majd el *kellesz* mennem, de a többenél meg elég konkrét és gyors a beavatkozás.” (5)

„Ha például a második szituációt (17) *kell*-el mondom, akkor az úgy határozottabb, viszont, ha azt mondom, hogy el *kellesz* mennem, akkor még nem vettem rá magam, hogy elmenjek, csak majd el fogok menni, ha tényleg annyira rossz lesz.” (11)

Az interjúk során a beszélők a *kell* és a *kellesz* használatához az alábbiakat társították:

Direkt evidencia + sürgős esemény	<i>kellesz</i> -használók	kontrollcsoport
<i>kell</i>	aktuális, azonnali, határozott, szükségszerű a jelenben, sürgős szükségszerűség, nem lehet elhalasztani, szükség van rá itt és most	szükség van rá most, biztosan szükségszerű, a jelenben aktuális, fontos, sürgős
<i>kellesz</i>	hirtelen döntés, valamikor a jövőben, nem annyira sürgős, nem olyan fontos, nem szükséges azonnal	-

2. táblázat. A *kellesz* és a *kell* használatához társított kifejezések jelen TP és jövő TO, valamint direkt evidencia esetén

Virovec Viktória:
Mi is az a kellesz? Egy empirikus kutatás eredményei
Argumentum 18 (2022), 236–259
 Debreceni Egyetemi Kiadó
 DOI: 10.34103/ARGUMENTUM/2022/13

Halasztható esemény	<i>kellesz</i> -használók	kontrollcsoport
<i>kell</i>	határozott, azonnali, a közel jövőben esedékes, eldöntött, nem halasztható, konkrét, fontos, sürgős	a jelenben szükségszerű, biztos, nem halasztható
<i>kellesz</i>	halasztható, nem vagy teljesen elkötelezett, esetleg átgondolod a döntésedet (lehet más megoldás is, és ennek a beszélő tudatában van), határozatlan, sokkal gyengébb (, mint a <i>kell</i>), nem konkrét, nem sürgős, csak egy ötlet vagy egy gondolat	-

3. táblázat. A *kellesz* és a *kell* használatához társított kifejezések jelen TP és jövő TO, valamint halasztható esemény esetén

A válaszokból megállapítható, hogy a beszélők alacsonyabb mértékű beszélői elkötelezettséget társítanak a *kellesz* használatához. A *kellesz* a beszélő határozatlanságát hangsúlyozza, míg a *kell* használatával határozottá és erőssé tehető a kijelentés.

Továbbá azt vártam, hogy a *kelleszt* részesítik előnyben az azt használó anyanyelvi beszélők a *kellel* szemben jelen idejű időbeli perspektíva és jövő idejű orientáció mellett minden olyan esetben, amikor a beszélő a rendelkezésre álló evidenciából következteti ki a beágyazott propozíció szükségszerűségét. A beszélők 74% használta a *kelleszt* és 8%-uk a *kellel* ezekben a kontextusokban. Elmondható továbbá, hogy erősebb evidencia esetén a *kellesz* használata kevésbé gyakori. Míg a (18)-as példa esetében a beszélők 81%-a használta a *kelleszt*, addig a (19)-es esetében 70%.

(18) *Kontextus*: A barátja egész múlt héten bulizott, semmit sem tanult a vizsgájára, és a vizsgáztató tanárnő is nagyon szigorú. Nem beszélt vele a héten, de nagyon nehezen tudja elképzelni, hogy így sikerült neki a vizsga.

Péternek javítóvizsgát *#kell/kellesz* tennie menedzsmentből, ilyen állapotban nem mehetett át.

(19) *Kontextus*: Láta a barátja balesetét, ami nagyon súlyosnak tűnt. Valószínűsíti, hogy nyílt törése is van. Nem hívta fel, mert nem szeretné a kórházban zavarni.

Katit műteni ??*kell/kellesz*, szerintem ilyen súlyos sérüléssel jó, ha csak egyszer.

Anyanyelvi beszélők kommentjei:

„A Péternek javítóvizsgát *kellesz* tennie, így nem mehetett át, ott van egy olyan bizonytalanság, ami még nem teszi most pont aktuálissá, lehet, hogy aktuális, de meg *kell* bizonyosodnom róla, akkor mondhatom a *kellel*.” (4)

„Az alapján, amit láttam, amit én tudok, szerintem mindenképpen javítóvizsgát *kellesz* tenni, és ugyanez igaz az utolsó is (19). Ez így hangzik jól. Ha valaki *kellel* mond,

abban nincs benne ez a bizonytalanság, hogy nem az alapján, amit én gondolok, hanem nagyon objektíven és tényszerűen kell. A kellesznél annyira nem muszáj ennek bekövetkeznie.” (8)

„Az elsőnél (18) nem lehet azt mondani, hogy Péternek javítóvizsgát kell tennie, mert nem vagyok benne biztos, az kellesz. Az utolsóban (19) attól függ, hogy mennyire vagyok benne biztos, én nem mondanám a kellel, mert én nem értek hozzá.” (11)

„Az első szituációban (18), még nem tudjuk az eredményt. Szerintem a kellel itt ne használjuk, csak a kelleszt, mert az még bizonytalan, hogy neki vizsgát kell tennie, a kellel csak akkor használnám, ha tudnám, hogy megbukott, de nem tudom, mert nem beszéltem vele, így csak sejttem, így inkább a kelleszt használnám. Az utolsóban (19) nem tudunk annyira biztos dolgokat, csak azt, hogy súlyos. A kellesz azt fejezi ki, hogy lehetséges a szituáció, nem tudjuk biztosra, mert nem vagyunk orvosok, nem vagyunk szakértők...” (21)

Az interjúk során a beszélők a *kell* és a *kellesz* használatához az alábbiakat társították:

	<i>kellesz</i> -használók	kontrollcsoport
<i>kell</i>	bizonyosság, a beszélő közvetlen evidenciával rendelkezik, határozott, tényszerű kijelentés, száz százalékban biztos	fix, biztosra tudod, a közel jövőben szükségszerű, a beszélő erős evidenciával rendelkezik, mindenképpen szükségszerű
<i>kellesz</i>	bizonytalanság, csak egy feltételezés, sejtés, következtetés, csak egy lehetőség, vélemény és nem tényszerű	-

4. táblázat. A *kellesz* és a *kell* használatához társított kifejezések jelen TP és jövő TO, valamint kikövetkeztetett szükségszerűség esetén

Az evidencia erőssége változtatott a *kell* és a *kellesz* használatának gyakoriságán. Ugyanakkor az interjúk során bebizonyosodott, hogy a beszélő elkötelezettsége, az, hogy mennyire képes a rendelkezésre álló evidenciákból biztos következtetést levonni, befolyásolja a beszélők döntését. A (18)-as példa esetében az evidencia típusa mellett fontos szempont volt a beszélő tudása, tapasztalata, ezáltal az, hogy mennyire biztos a következtetésben. A *kell* használata azt implikálja, hogy a beszélő biztos a kijelentésében, míg a *kellesz* azt, hogy az csupán egy feltételezés. Ezt a bizonytalanságot pedig nyelvi eszközzel jelölnie kell a beszélőnek.

A harmadik hipotézisemben azt fogalmaztam meg, hogy a *kellesz* preferált a *kellel* szemben, ha a temporális perspektíva jövő idejű az evidencia típusától függetlenül. Ennek a hipotézisemnek a tesztelése érdekes jelenségre mutatott rá. Nevezetesen arra, hogy az evidencia típusa itt is fontos tényező, és képes befolyásolni a beszélői döntéseket. Abban az esetben, amikor a beszélő megjósolta azt, hogy egy *e* esemény szükségszerű lesz a jövőben, a beszélők 62%-a használta a *kelleszt* vagy a *fog kellenit*, amikor az főigeként funkcionált a mondatban. Amikor a *kellesz* főnévi igenévvel állt, a beszélők 85%-a használta a *kelleszt*, ami a legmagasabb arány volt. Ennek a szituációnak az esetében a beszélők 8%-a használta a *kellel*. Ugyanakkor abban az esetben, amikor a beszélő erős evidenciával rendelkezett arra vonatkozóan, hogy az *e*

esemény a jövőben szükségszerű lesz, a beszélők 42%-a használta a *kelleszt* és 35%-a a *kellet*. Ennek a két eredménynek az összehasonítása tovább erősíti az előzőekben megállapítottakat, melyek szerint az időbeli faktor mellett az evidencia típusa, és az, hogy a beszélő mennyire biztos a kijelentésében, befolyásolja a *kellesz* használatát. Emellett elmondható, hogy a *kellesz* preferált, ha a temporális perspektíva jövő idejű, de bizonyos beszélők az erős evidencia és a beszélő bizonyossága miatt a *kellet* sem érzik rosszabb alternatívának, amennyiben nagyon erős evidenciával rendelkeznek arra vonatkozóan, hogy az *e* esemény be fog következni. Ők jellemzően érznek egyfajta ellentmondást az időbeli tényező és a beszélő bizonyossága között. A temporális tényező miatt a *kelleszt*, míg a beszélő bizonyossága és a kijelentés tényszerűsége, határozottsága miatt inkább a *kellet* választanák.

(20) *Kontextus*: Az albérlet, ahol jelenleg lakik, nagyon rossz állapotban van, a leomlás fenyegeti. Egy félév múlva költözne át egy jobb helyre.

Innen már nem is *#kell/kellesz* kiköltöznünk, mert addigra ez az épület szerintem ránk omlik.

(21) *Kontextus*: Az iskolában a tanárnő ma feladott egy szöveget és pontosan egy hét múlva feleltet belőle.

Az iskolában ezt a szöveget el *?kell/kellesz* mondanunk fejből.

Anyanyelvi beszélők kommentjei:

Arról, hogy mi a különbség a (20) esetében a *kell* és a *kellesz* használata között:

„Ha *kellet* használunk (20), akkor az azt teszi nyomatékosná, hogy az épület ránk omlik, ha valóban olyan állapotban van, akkor a *kell* ott megállja a helyét.” (4)

Arról, hogy miért a *kelleszt* használták:

„Ebben az esetben egy jövő idejű dologra gondolunk (20), tehát a *kelleszt* használjuk. Ez a jelenben nem szükséges, de a jövőben az lesz.” (8)

Arról, hogy a (21)-es mondat esetében mi a különbség a *kell* és a *kellesz* használata között:

„A *kell* az eléggé ráutaló, de itt nem nagyon van olyan választás (21), hogy majd talán, mert ha *kell*, akkor azt meg *kell* csinálni, ezt erősebbnek érzem.” (4)

„A *kellesz* itt (21) azt mutatja, hogy egy hét múlva, a *kell* meg, hogy határozottan, hogy ezt mindenkinek tudnia *kell* fejből. A *kell* az fontosabb, a *kellesz* az egy kicsit lágyabb, de az is, hogy majd a jövőben fog *kelleni*.” (21)

„Itt (21) azért jobb a *kell*, mert az a feladat és akkor azt el *kell* mondani fejből, az biztos.” (23)

Az interjúk során a beszélők a *kell* és a *kellesz* használatához az alábbiakat társították:

Virovec Viktória:
Mi is az a kellesz? Egy empirikus kutatás eredményei
Argumentum 18 (2022), 236–259
 Debreceni Egyetemi Kiadó
 DOI: 10.34103/ARGUMENTUM/2022/13

Jövőre vonatkozó predikció	<i>kellesz</i> -használók	kontrollcsoport
<i>kell</i>	hangsúlyos, erős, már most szükségeszerű a jelenben, fontos, sürgős, határozott	biztos, most szükségeszerű, feltétlenül szükségeszerű, sürgős, fontos, erős, hangsúlyos
<i>kellesz</i>	előremutató, valamikor a jövőben szükségeszerű, csak egy terv/gondolat, várhat, ironikus, gyengébb, kedvesebb, nem olyan komoly	-

5. táblázat. A *kellesz* és a *kell* használatához társított kifejezések jövő idejű TP és megjósolt szükségeszerűség esetén

Jövő TP+ erős evidencia	<i>kellesz</i> -használók	kontrollcsoport
<i>kell</i>	most szükségeszerű, nincs más választás, kötelező, erős, nagyon fontos, határozott, általános szükségeszerűség	általánosan szükségeszerű, elengedhetetlen, erős, nincs más választás
<i>kellesz</i>	a jövőben szükségeszerű, egy adott szituációban szükségeszerű, gyengébb, sokkal lágyabb	-

6. táblázat. A *kellesz* és a *kell* használatához társított kifejezések jövő idejű TP és erős evidencia esetén

Általánosan elmondható, hogy a (21) esetében a *kell* használata a beszélő bizonyosságát és határozottságát hangsúlyozza, azt, hogy az esemény szinte biztosan bekövetkezik a közeljövőben. Ez a bizonyosság kontrasztba állítható a jövő időre utalással, amelyet leginkább a bizonytalansággal, a gyengébb, határozatlanabb kijelentésekkel azonosítanak a beszélők. Ezért megállapítható, hogy a temporalitás és az evidencia erőssége / forrása, valamint a beszélő elkötelezettsége nem egymástól szigorúan különálló tényezők, hanem egymással szoros kapcsolatban állnak, és az együttes hatásuk képes befolyásolni a beszélők döntéseit.

Az utolsó hipotézisem a *jövő a múltban* olvasat elérhetőségére vonatkozott. Egy korábbi felmérésem során (Virovec 2019) azt találtam, hogy a SZSZB-ben élő beszélők visszautasítják a *kellesz* esetében ezt az olvasatot, míg a kárpátaljai beszélők elfogadják. Ennek a felmérésnek az eredményei – a korábbiakkal ellentétben – azonban arra mutattak rá, hogy a dialektus beszélői elfogadják és használják a *kelleszt* múlt idejű referenciaidővel. A beszélők több mint fele (54%) a *kelleszt* használta ezekben a mondatokban, ez az arány még nagyobb volt annak a mondatnak az esetében, amelyben főnévi igenévvel szerepelt a *kellesz* (62%). Az interjúk során további érdekes jelenségre lettem figyelmes, mégpedig arra, hogy bizonyos szavak (mint például a *végképp*) határozottságot implikálnak, ezért a beszélők egy része velük együtt nem használja a *kelleszt*, mert a nyelvérzékük szerint a *végképp* és a *kellesz* együttes használata nem elfogadható. Ez tovább erősíti azt a megállapítást, hogy a beszélői bizonyosság és az időbeli tényező együttes hatása befolyásolja a beszélői döntéseket, és az első képes felülmúlni a második hatását.

(22) *Kontextus*: Már régen árulta az autóját, amikor egy hete a szomszédja megkarcolta az oldalát, ezért nagyon mérges volt. Tegnap előtt azonban váratlanul elkelt az autó, így már nem haragszik rá.

Leszidtam a szomszédomat, hogy így már végképp nem *kell/kellesz* senkinek sem az autó, de mégis kellett, mert tegnapelőtt eladtam.

(23) *Kontextus*: Rosszul érezte magát egész múlt héten, már azon gondolkozott, hogy lemondja az erre a hétre esetédes találkozózt, de végül mégis jobban lett.

Azt mondtam mindenkinek, hogy le ??*kell/kellesz* mondani a találkozózt, de hirtelen annyit javultam, hogy itt vagyok.

Anyanyelvi beszélők kommentjei:

„Abban a múltbeli időpontban egy jövőbeli dologról beszéltem, ezért itt (22) jó a *kellesz*, de az, hogy mégis kellett az nem befolyásolja azt a dolgot, amit mondok. A második része a mondatnak nem befolyásolja az elsőt. A múltban gondoltam, hogy a jövőben valami lesz.” (8)

„A végképp miatt tényszerűen közli (22), a *kellesz* az túl laza oda.” (18)

„Amikor beszélt, akkor még nem adta el az autót, az jövő idő volt akkor, ezért jó a *kellesz* (22). A második szituációban (23) is lehetett volna mondani, hogy le *kell* vagy le *kellesz* mondani a találkozózt. Az állapottól is függ, a *kell* az határozott, a *kellesz* meg bizonytalanabb.” (21)

Az interjúk során a beszélők a *kell* és a *kellesz* használatához az alábbiakat társították:

	<i>kellesz</i> -használók	kontrollcsoport
<i>kell</i>	határozott, tényszerű, biztos, erős	szükségszerű volt a múlt egy pillanatában, tényszerű kijelentés, nem kérdéses, a beszélő biztos az esemény szükségszerűségében
<i>kellesz</i>	a beszélő a félelmeiről, érzéseiről beszél, bizonytalan, gyenge, határozatlan, csak egy feltevés	-

7. táblázat. A *kellesz* és a *kell* használatához társított kifejezések a jövő a múltban olvasat esetén

A *kellesz* használata tehát amellet, hogy jövő időre utal, bizonytalanságot jelez, amely alacsonyabb fokú beszélői elkötelezettségéhez kapcsolódik, gyengébb, kevésbé tényszerű, kevésbé határozott, mint a *kell* használata. Ezért is feltételezhető, hogy a gyengébb szükségszerűséget, a lágyabb, kedvesebb, határozatlanabb kijelentéseket a beszélők az udvariassággal társítják. Az interjúk után arra kértem a beszélőket, hogy értékeljék egy -3-tól +3-ig terjedő skálán, mennyire tartják udvariasnak a látott megnyilatkozásokat az adott kontextusban. A -3 azt jelentette, hogy nagyon udvariatlan, a +3 pedig azt, hogy nagyon udvarias. Egy kontextust és

négy mondatot láttak, ezek *kellet*, *kell majd*, *kellenét*, és *kelleszt* tartalmaztak. Azt vártam, hogy a *kelleszt* használó beszélők a *kelleszt* tartalmazó mondatokat ítélik majd legudvariasabbnak. A beszélők az alábbi szituációkat látták. Zárójelben feltüntettem a *kell*, *kell majd*, *kellene*, illetve a *kellesz* átlagpontszámát.

(24)*Kontextus*: Ön egy boltban vásárol. Az eladó az alábbi módon kéri meg, hogy helyezze a megvásárolt árucikkeket a szalagra.

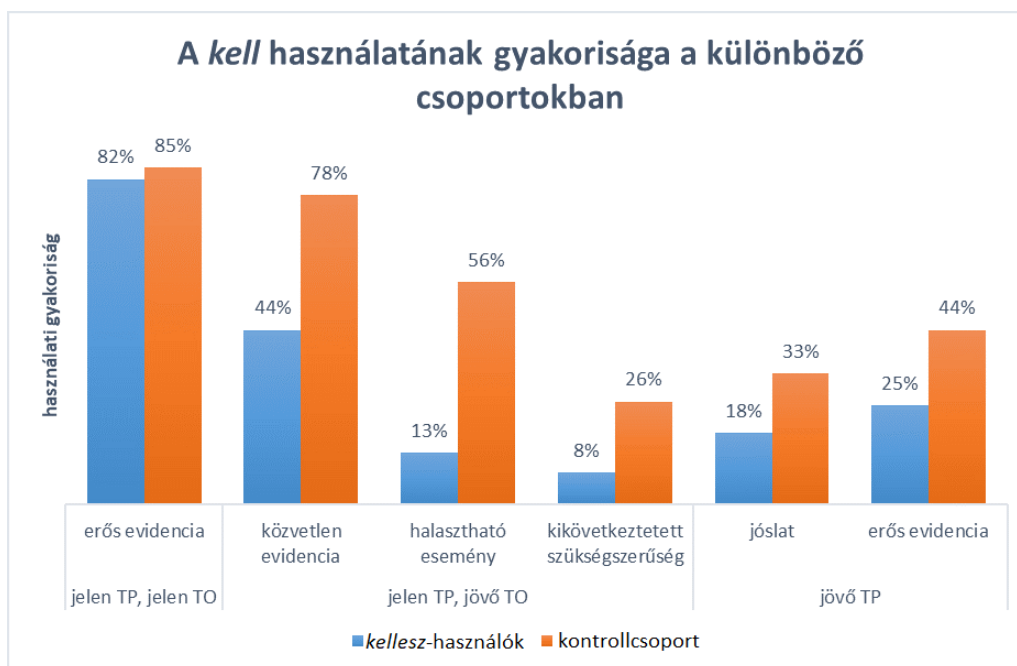
Fel ??*kell* (-0,7)/*kellesz* (2,1)/*kellene* (0,8)/*kell majd* (1,7) tenni az árut a szalagra.

(25)*Kontextus*: Ön egy iskolában van, ahol a portás az alábbi módon kéri meg Önt, hogy viseljen maszkot.

Fel ??*kell* (0,2)/*kellesz* (1,9)/*kellene* (1,9)/*kell majd* (1) venni a maszkot.

A beszélők a *kelleszt* ítélték a legudvariasabbnak, amely összességében +2-es átlagot kapott. Elmondható továbbá, habár a szituációk alacsony száma miatt csupán feltételezés, hogy a *kellesz* megítélése mutatja a legkisebb variabilitást, és általánosan udvariasnak érzik a használatát a dialektus beszélői.

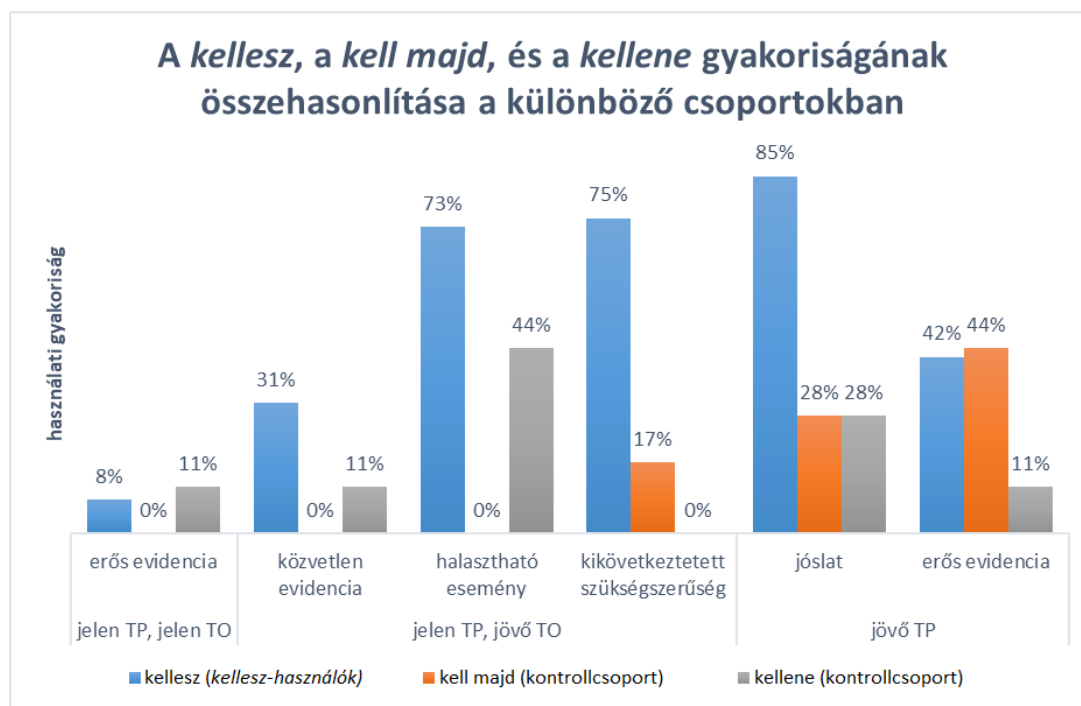
Az eredmények értékelésének utolsó szakaszában a kontrollcsoport eredményeit hasonlítottam össze a *kellesz*-használók értékeléseivel. A korábbi eredményeim (Virovec 2019) arra mutattak rá, hogy a *kelleszt* nem használó, más dialektust beszélők is szignifikánsan rosszabbnak ítélik a *kell* használatát jövő idejű TP esetén. A kontrollcsoport tagjaival ugyanazt az interjút készítettem el, mint a *kellesz*-használókkal, így nem csak a *kell* használatának gyakoriságát tudtam összehasonlítani a két csoport között. A felmérés többek között arra is választ adott, hogy vannak-e különbségek azon kifejezések között, amelyeket az egyes csoportok tagjai társítanak a *kell* használatához, illetve, hogy a kontrollcsoport tagjai milyen nyelvi eszközökkel fejezik ki ugyanazt a jelentést, amelyet a *kellesz* kifejezhet. Továbbá arra is kíváncsi voltam, hogy van-e olyan szerkezet a standard magyarban, amely a *kelleszt* minden szituációban helyettesítheti. Az eredmények rámutattak arra, hogy a *kell* használati gyakorisága eltér a két csoport között. Az eredményeket az alábbi diagram szemlélteti.

1. ábra. A kell használatnak gyakorisága a különböző csoportokban

A diagrammon látható, hogy a kontrollcsoport tagjai gyakrabban használták a *kellet*. A legkisebb különbség jelen idejű TP és TO esetén volt, ami nem meglepő, hiszen ekkor utasították el a *kellesz*-használók a *kellesz* használatát. A legnagyobb különbség akkor mutatkozott, amikor az esemény ugyan székszerszűnek tűnt már a jelenben is, de halasztható volt annak a bekövetkezése. Mindkét csoportban alacsony volt a *kell* használatának gyakorisága akkor, amikor a székszerszűség kikövetkeztetett volt. A beszélők mindkét csoportban a biztos, konkrét és tényszerű székszerszűséget társították a *kell* használatához, amely a kikövetkeztetett székszerszűség esetén egyértelműen hiányzik. Továbbá elmondható, hogy a használati gyakoriságban tapasztalható különbségek ellenére a kifejezésekben, amelyeket az egyes csoportok társítottak a *kell* használatához, nem volt jelentős különbség. A leggyakrabban előforduló kifejezések a következők voltak: *székszerszű a jelenben / általánosan székszerszű, kötelező, erős, határozott, hangsúlyos, biztosan székszerszű*. Ezután összehasonlítottam a *kellesz* használatának gyakoriságát a *kell majd*, illetve a *kellene* kontrollcsoporton belül tapasztalt gyakoriságával.² Azt találtam, hogy egyik szerkezetet sem használják a beszélők a *kellesz*hez hasonlóan, és egyszer az egyik, másszor a másik bizonyult elfogadhatóbbnak azokban az esetekben, amikor a *kelleszt* használók nagy arányban használták a *kelleszt*.

² A vizsgálat során a *fog kelleni* szerkezettel nem foglalkoztam, mivel azt a beszélők nagyon kis százalékban használták. A kontrollcsoportban az összes beszélőik az ítéletek mindössze 9%-ában használták a *fog kelleni*-t. Jelen idejű temporális perspektíva esetén ez a szám mindössze 2% volt. Ez nagymértékben eltér a *kellesz*-használók ítéleteitől, akik a *kelleszt* jelen idejű temporális perspektíva esetén is sokkal gyakrabban (45%) használták. A *fog kelleni* használati gyakorisága jelentősen javult jövő idejű temporális perspektíva esetén (15%), de még ekkor is elmaradt *kell majd* és a *kellene* használati gyakoriságától. Úgy gondolom, hogy a szerkezetet használó beszélők alacsony száma miatt a két szerkezet esetén (*fog kelleni* és *kellesz*) kapott adatok összehasonlítása nem adna megbízható eredményt. Ugyanakkor nagyon fontosnak tartom, hogy a jövőben ezt a két szerkezetet is megbízható adatok alapján összehasonlítsam.

2. ábra. A kellesz, a kell majd és a kellene gyakoriságának összehasonlítása a különböző csoportokban

A legérdekesebb különbség a kikövetkeztetett szükségszerűség esetén volt tapasztalható. Ebben az esetben a kontrollcsoport tagjai mindössze 26%-ban használták a *kellet*, ők az alábbi nyelvi eszközökkel fejezték ki a bizonytalanságukat: *kell majd*, *kellhet*, *talán fog kelleni*, *biztosan kell majd*, *valószínűleg kell*, *lehet, hogy fog kelleni*, *szerintem kell*. A félkövérrel szedett szavakat mind Kiefer (2005), mind Kugler (2010) *episztemikus-inferenciális modális mondathatározóknak* nevezik. Ha *kellesz*-használók a *kelleszt* használják ilyen és hasonló kontextusokban, az azt a hipotézist erősíti, hogy erős kapcsolat van a jövő időre utalás és az episztemicitás között. Az alábbiakban egy megismételt példán keresztül szeretném megmutatni, hogy a kontrollcsoport tagjai hogyan vélekedtek azokról a szituációkról, amelyekben a szükségszerűség kikövetkeztetett volt. A *kellesz*-használók 81%-a a *kelleszt* használta az alábbi szituáció esetében.

- (26)=(17) *Kontextus*: A barátja egész múlt héten bulizott, semmit sem tanult a vizsgájára, és a vizsgáztató tanárnő is nagyon szigorú. Nem beszélt vele a héten, de nagyon nehezen tudja elképzelni, hogy így sikerült neki a vizsga.
 Péternek javítóvizsgát *kell* (11%)/ *kell majd* (22%)/ *kellhet* (11%) tennie menedzsmentből, ilyen állapotban nem mehetett át.
 Egyéb szerkezetek: *talán fog kelleni* (11%), *biztosan kell majd* (11%), *valószínűleg kell* (11%), *lehet, hogy fog kelleni* (11%), *szerintem kell* (11%)

A kontrollcsoportba tartozó beszélők kommentjei:

„Itt inkább a *kellhet*, a *-hat*, *-het*, *hogy esetleg kell*, *mert nem tudjuk*, *de nem tanult és emiatt valószínűleg kell* vizsgát tennie.” (2)

„A **kell majd** bizonytalanságot fejez ki itt, mert lehet, hogy átment, de azok alapján, amit tudok róla nem tartom valószínűnek. De nem tudom biztosra, hogy megbukott-e, ez csak az én hipotézisem, hogy megbukott amellet a készülés mellet, itt szükség van valamire, amit bizonytalanítja az állítást.” (15)

„Szerintem itt nem lehet azt mondanom, hogy kell, az, hogy kell, abban benne van, hogy én biztos vagyok benne, hogy kell. Nekem, ha én bizonytalan vagyok, akkor azt a bizonytalanságot valahogy jelezni kell, az meg, hogy kell abban nincs semmiféle bizonytalanság, ergo az magában nem működik. A **kell majd** az ugyanúgy szükségszerűség a jövőben, abban nincs semmi bizonytalanság. Vagy az, hogy **kellhet**, vagy **valószínűleg**, vagy **bizonyosan**, de magában a **kell** vagy a **kell majd** biztos, hogy nem jó.” (16)

„Péternek **valószínűleg** javítóvizsgát **kell** tennie, én leginkább azt mondanám, mert lehet itt használni a **kell majd**-ot, de a **kellet** magában nem. Ha felhív Péter, hogy figyelj már megbuktam xy vizsgán mert sokat ittam, akkor azt mondanám a barátomnak, hogy Te figyelj már Péternek javítóvizsgát **kell** tennie, mert ott nincs bizonytalanság, tudom, hogy ő ezt a javítóvizsgát meg fogja csinálni. Csak ha nagyon biztos vagyok benne, akkor mondhatom, hogy **simán csak kell**.” (22)

Az eredményeket összefoglalva elmondható, hogy a **kell majd**ot jelen idejű TP-vel csak akkor használták a beszélők, ha a szükségszerűség közvetett evidenciából kikövetkeztetett volt, ekkor átlagosan 17%-ban használták a szerkezetet, és ők úgy gondolták, hogy a **kell majd** használta képes a beszélő bizonytalanságát kifejezni. Voltak azonban ellentétes vélemények is, a beszélők nagyobb része amellet érvelt, hogy szükség van egyéb nyelvi eszközök használatára is (pl. *episztemikus-inferenciális modális mondathatározók* használata), hogy megfelelő módon jelöljék a bizonytalanságukat. A **kell majd**ot használták azokban az esetekben, amikor a temporális perspektíva jövő idejű volt, de egy esetben sem volt gyakoribb a **kell** használatánál. A beszélők következőkkel azonosították a **kell majd** használatát: *bizonytalan*, és *szükségszerű a távoli jövőben*. A **kellene** használata a leggyakoribb a 'halasztható esemény' esetén volt, ekkor a **kellenét** használó beszélők amellet érveltek, hogy a **kellene** képes kifejezni azt, hogy a *beszélő bizonytalan*, a jövőben talán megváltoztatja a kijelentését.

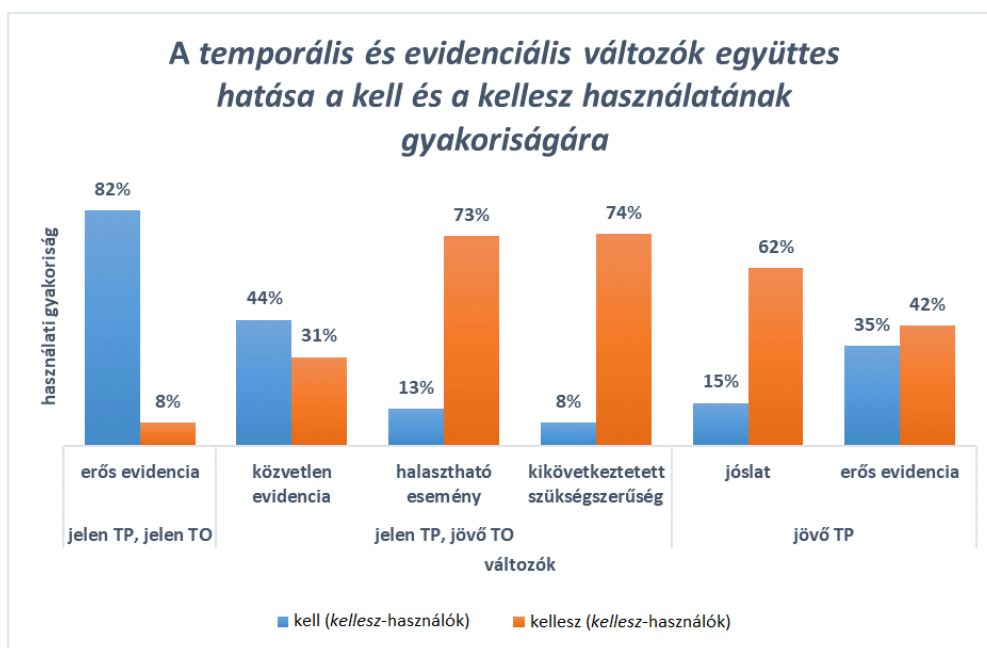
A kontrollcsoport tagjai gyakrabban használták a **kellet** (az összes választás 51%-a, míg a **kellesz**-használók körében ugyanez az arány 32%), amely azt sugallja, hogy ők a **kell** használatával szélesebb körű jelentést képesek kifejezni. Egy korábbi felmérésem során (Virovec 2019) azt találtam, hogy ugyan szignifikánsan kevésbé elfogadható a **kell** jövő idejű temporális perspektívával minden csoportban, de a kontrollcsoportban szignifikánsan jobb volt a megítélése a **kellnek**, mint a **kellesz**-használók körében. Az akkori eredményeim az alábbi táblázat foglalja össze. Az egyes átlagok (1-5-ig terjedő skálát használtam) mellett a szórások láthatóak.

	Jelen TP	Jövő TP
SZSZB	4,43 (0,96)	3,48 (1,42)
Kárpátalja	4,38 (0,9)	3,5 (1,6)
kontrollcsoport	4,85 (0,54)	4,45 (0,94)

8. táblázat. A **kell** használatának megítélése jelen, valamint jövő idejű temporális perspektíva esetén a különböző csoportokban

5 A felmérés eredményeinek összefoglalása és értékelése

A felmérés két nagy részből állt. Az elsőben a beszélők szituációkat hallottak, és egy mondatot kellett mondaniuk, amely az adott szituációban kifejezi a kívánt jelentést és tartalmazza a *kell*t valamilyen formában. Ebben a részben elősorban arra voltam kíváncsi, hogy a különböző temporális perspektíva-orientáció kombinációk és az evidencia típusának együttes hatása hogyan befolyásolja a *kellesz*-használó beszélők döntéseit. A felmérésben 13 *kellesz*-használó beszélő vett részt. Az eredményeket a következő diagram foglalja össze.

3. ábra. A temporális és evidenciális változók együttes hatása a kell és a kellesz használati gyakoriságára a kellesz-használók körében

Az eredményekből látszik, hogy az időbeli tényező önmagában kevés. Elmondható, hogy az evidencia erőssége és forrása, valamint a beszélői elkötelezettség bizonyos esetekben képes felülmúlni a temporális tényező hatását. Ez figyelhető meg jelen idejű TP és jövő idejű TO esetén, amikor az esemény halasztható, vagy a szükségyszerűség kikövetkeztetett. A felmérés arra is rámutatott, hogy ugyan igaz az az állítás, hogy jövő idejű TP esetében a *kelleszt* részesítik előnyben a *kellel* szemben az azt használó beszélők, de az evidencia típusa itt is változtatott a *kellesz* használatának gyakoriságán.

A második részben interjút készítettem minden résztvevővel, amelyben arra voltam kíváncsi, milyen kifejezéseket társítanak a *kell*, illetve a *kellesz* használatához. A *kellesz*-használó beszélők a *kell* használatát leggyakrabban a következő kifejezésekhez kötötték: *határozott, szükségyszerű a jelenben, fontos, sürgős, a beszélő biztos az állításában, egyértelmű, tényszerű, erős, konkrét és fix*. A *kellesz* használatához ezzel szemben a következőket társították: *szükségyszerű valamikor a jövőben, nem olyan fontos, nem sürgős, az esemény halasztható, a beszélő nem teljesen elkötelezett, határozatlan, gyengébb, csak egy terv, nem konkrét, hipotézis, felvetés, kikövetkeztetés, feltételes, egy vélemény*. Azt, hogy valami szükségyszerű a jelenben, a

beszélők a határozottsághoz és a tényszerűséghez kötik, míg jövő időre utalást a bizonytalansághoz, az indirekt evidenciához, a feltételezéshez és a tudás hiányához társítják.

Egy, a *kellesz*-t tartalmazó mondat formális szemantikai reprezentációját a 2019-es tanulmányomban következőképpen adtam meg.

(27) Le kellesz nyírni a fűvet.

$$\lambda P \lambda t \lambda w. \exists t' [t < t' \wedge \forall w' [w' \in MB(w, t') \rightarrow \exists t'' [t' < t'' \wedge e[\text{lenyírjuk a fűvet}](w')(e) \wedge \tau(e) \subseteq t'']]]]$$

Virovec (2019:23)

Létezik egy jövőbeli t' időpont és minden w' világban, amely elérhető t' időpontban, úgy, hogy létezik egy t'' időpont, ami időben követi t' -t, e esemény (lenyírjuk a fűvet) bekövetkezik w' -ben a t'' időpontban. Tehát az e esemény bekövetkezése egy jövőbeli t' időpontban válik szükségyszerűvé. Ebből következik, hogy az e esemény szükségyszerűsége nem tényszerű, hiszen nem lehet igazolni a jelenben, de ahhoz, hogy a jövőben szükségyszerűvé fog válni az e esemény a beszélő egy bizonyos valószínűséget társít. Ebből továbbá az is következik, hogy a beszélői elköteleződés foka is alacsonyabb. Abban, hogy valami szükségyszerű lesz a jövőben, nem lehetünk teljesen biztosak, a jelenben rendelkezésre álló evidenciákból tudunk egy becsült valószínűséget társítani ahhoz, hogy az e esemény szükségszerű lesz. Az interjúkból kiderült, hogy a beszélők számos, az időbeliségtől különböző implikatúrát társítanak a *kellesz* használatához. Ilyenek például a határozatlanság, a gyengébb szükségszerűség, a beszélői bizonyosság hiánya, a nem fontos, halasztható események, kikövetkeztetett szükségszerűség, és a tényszerűség hiánya. A *kellesz* használatához a beszélők nagyon gyakran a fent leírt, temporális tényezőkhöz nem szorosan köthető, implikatúrákat társították. Érdekesség még, hogy a *kellesz* használatának bizonyos szituációkban van egy további hatása. A megnyilatkozás a használata által udvariasabb lesz. A *kellesz* jelentésének és használatának (*truth-, use-conditional meaning*) szabatos formális leírása túlmutat ezen tanulmány keretein, és nem is célja a tanulmánynak. Azt azonban fontosnak tartom megjegyezni, hogy legvalószínűbbnek azt tartom, hogy a *kellesz* pragmatikalizációs folyamaton (cf. Davis & Gutzmann 2015) ment keresztül, amely során az eredeti igazságfeltételes jelentésből használati-feltétel lesz. Ez annak hatására megy végbe, hogy a gyakran létrejövő társalgási implikatúrák konvencionálizálódnak. Az első lépésben tehát a beszélők a következő implikatúrákat társították a *kellesz* használatához:

1. nem tényszerű a szükségszerűség (a jelenben még nem szükségszerű), ezért bizonytalan is
2. alacsonyabb mértékű a beszélői elköteleződés foka

Ez az eredetileg társalgási implikatúra konvencionálizálódott és a pragmatikalizáció második lépésében egy úgynevezett részleges pragmatikai kettészakadás (*partial pragmatic fission*) jött létre (cf. Davis & Gutzmann 2015). Ennek az a lényege, hogy az eredeti igazságfeltételes jelentés (lsd. (26)) továbbra is megmaradt, de a pragmatikalizáció folyamata során létrejött egy, az eredeti igazságfeltételes jelentéstől eltérő, használati feltétel (*use-conditional meaning*). Azért részleges, mivel a *kell* jelentését ez a folyamat nem érintette, tehát a *kellesz* minden használatában továbbra is szükségszerűséget fejez ki, ugyanakkor a jövő időre utalást a beszélői bizonytalanság, és az elköteleződés alacsonyabb foka váltotta fel. Az így létrejövő két használat a következőképpen írható le:

1. A *kellesz* használata hangsúlyozza, hogy a beágyazott proposíció még nem szükségszerű a jelenben, csak a jövőben lesz az
2. A *kellesz* használata hangsúlyozza, hogy a beszélő nem tudja biztosan, hogy a beágyazott proposíció szükségszerű (mert annak a szükségszerűségét közvetett evidenciából következtette ki, vagy még többször átgondolja, hogy valóban szükségszerű-e az esemény)

Ebben a két használatban a szükségszerűség a közös, azonban 1.-ben az időbeli tényező, míg 2-ben a bizonytalanság hangsúlyos. Ez utóbbi használatból alakulhatott ki a *kellesz* használatának egy további, (pragmatikai) funkciója, az 'udvariassági hatás'. Ennek kialakulása nem meglepő, hiszen már Kugler (2010) is megemlíti a *talán* használatával foglalkozó tanulmányában, hogy „a bizonytalanság kifejezése eszköze lehet a közvetettség jelzésének”, ami fontos szerepet játszik az udvariassági stratégiákban. Ez lehet a magyarázata annak, hogy mind az episztémikus-inferenciális határozók (*talán, esetleg*), és a jövő időre utaló morfémák egyaránt képesek egy utasítást udvarias kérésévé 'formálni'.

- (28) a. Mondta, hogy fáj a lába. Nézzük meg *talán / esetleg* a sérült lábát.
 b. Fel *kellesz / kell majd* tenni az árut a szalagra.

Továbbá igaz az, hogy a kontroll-beszélők gyakrabban használják a *kellet*, és jobbnak ítélik annak használatát ugyanazon szituációkban. A felmérés továbbá arra is rámutatott, hogy a *kelleszt* nem használók különböző nyelvi eszközök használatával érik el ugyanazt a jelentést/implikaturát, amelyet a *kellesz* fejezhet ki a dialektusban, de nincs egyetlen nyelvi eszköz sem, amely a *kellesz* minden használatában helyettesíthetné azt.

6 Konklúzió

A korábbi tanulmányok nagyrészt (Beregszászi & Csernicskó (2007), Kálmán (2015), Virovec (2019)) a temporális tényező szerepét emelték ki, és nem azonosítottak egyéb tényezőket, amelyek szintén hatással lehetnek a szerkezet használatának gyakoriságára és elfogadhatóságára. Ilyenek például az evidencia típusa, a beszélő bizonyossága, a beszélő elkötelezettsége és a megnyilatkozás szándékolt és érzékelt udvariassága.

A jelen tanulmány eredményeit összevetve a korábbi, a szerkezet elfogadhatóságát tesztelő felmérésem eredményeivel (Virovec 2019) elmondható, hogy a szerkezetet nem használják, és annak használatát elutasítják a beszélők, ha mind az időbeli perspektíva, mind az orientáció jelen idejű. A 2019-ben végzett felmérésem eredményei arra engedtek következtetni, hogy a *kell* szignifikánsan elfogadhatóbb, mint a *kellesz*, ha az időbeli perspektíva jelen, az orientáció pedig jövő idejű. A tanulmányban tárgyalt felmérés során ilyen szituációkban a *kellet* csak akkor használták nagyobb arányban, ha a beszélő direkt evidenciával rendelkezik arra vonatkozóan, hogy az *e* esemény bekövetkezése a jelenben szükségszerű. Ha a szükségszerűség jelenbeli fennállását a rendelkezésére álló evidenciából következteti ki, a beszélők a *kelleszt* részesítették előnyben, és a *kell* használatát a legtöbbször elfogadhatatlannak ítélik. Ezekben a szituációkban a kontrollcsoport tagjainak egy része *episztémikus-inferenciális modális partikulát* használt annak jelölésére, hogy a szükségszerűség kikövetkeztetett, csupán a beszélő feltevése. Ez tovább erősíti azt a hipotézist, hogy az episztémicitás és a jövő időre utalás egymástól nem elválasztható. Az interjúk pedig arra engedtek következtetni, hogy a beszélők a jövő időre

utaláshoz a gyengébb, bizonytalanabb és a határozatlanabb kijelentéseket, és a tényszerűség hiányát társítják. Ezért talán nem meglepő, hogy azokban a szituációkban, amelyekben az esemény halasztható, a beszélők a *kelleszt* részesítik előnyben. A *kellesz* használatával azt fejezik ki, hogy 'habár a beágyazott propozíció látszólag szükségszerű a jelenben, a beszélő még át-gondolja, hogy valóban szükségszerű-e, és ezért nem teljesen elkötelezett a kijelentésével kapcsolatban'. A korábbi felmérésem során bebizonyosodott, hogy a *kellesz* elfogadhatóbb, mint a *kell*, ha az időbeli perspektíva jövő idejű. Ebben a felmérésben jövő időbeli perspektíva esetén, az evidencia típusától függetlenül, a *kelleszt* nagyobb arányban használták a beszélők, mint a *kell*et, de az egymáshoz viszonyított arányok különbözőek voltak. Azokban az esetekben, amelyekben a beszélő megjósolta, hogy *e* szükségszerű lesz a jövőben, jelentős különbség volt a *kellesz* és a *kell* használati gyakorisága között. Ugyanakkor a különbség kevésbé volt szignifikáns akkor, amikor a beszélőnek megbízható forrásból származó evidenciája volt arra vonatkozóan, hogy *e* szükségszerű lesz a jövőben. Ezekben a szituációkban az evidencia erősség és a kijelentés határozottsága miatt a beszélők a *kell*et, míg az időbeli faktor miatt a *kelleszt* érezték megfelelőbbnek. A beszélők egy része amellet érvelt, hogy a választás attól függ, hogy mit szeretnének az adott szituációban hangsúlyozni, a kijelentés határozottságát vagy azt, hogy az *e* esemény még nem szükségszerű, azonban a jövőben az lesz/lehet. Korábbi eredményeimmel ellentétben ebben a felmérésben azt találtam, hogy a dialektus beszélői használják a *kelleszt* múlt idejű referenciaidővel, tehát a *jövő a múltban* olvasat elérhető a használatával.

Összeségében elmondható, hogy nem igaz az a kijelentés, hogy a *kell* minden szituációban használható, amikor a *kellesz* is. A *kellesz* használatával ugyanis a beszélő képes azt jelölni, hogy nem biztos a kijelentésben, az csak egy felvetés, vélemény, ez a *kell* használatával nem érhető el. A kontrollcsoport eredményeit összehasonlítva a *kellesz*-használók eredményeivel kijelenthető, hogy a kontrollcsoport tagjai a *kell*et gyakrabban használják és ez a változóktól függetlenül mindig igaz volt. Ugyanakkor ebben a csoportban is nagy variabilitást mutatott a *kell* használatának a gyakorisága, és a két csoport közötti használati gyakoriságbeli különbség is. Ebből arra következtethetünk, hogy az időbeli és az evidenciális faktorok a *kelleszt* nem használó beszélők döntéseit is befolyásolják. Mindemellett a felmérés eredményei alapján az is kijelenthető, hogy nincs olyan szerkezet, amely a *kellesz* helyett használható lenne minden szituációban, amelyben a *kellesz* megfelelő. A jövőben célokom a jelen tanulmányban bemutatott eredményeket, illetve a hazai és nemzetközi szakirodalom legfrissebb eredményeit felhasználva megadni a *kellesz* adekvát formális szemantikai elemzését.

Irodalom

- Condoravdi, C. (2002): Temporal interpretations of modals: modals for the present and the past. In: Beaver, D., Kaufmann, S., Clark, B. & Martinez, C. (eds.): *Construction of Meaning*. Stanford: CSLI Publications, 59–88.
- Balázs, G. (2010): *Kellesz vagy kell lesz?* Magyar Nemzet. <https://magyarnemzet.hu/archivum-magyarnemzet/2010/11/kellesz-vagy-kell-lesz> (Letöltés: 2022.08.18.)
- Beregszászi, A. & Cserniczkó, I. (2007): A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról. In: Cserniczkó, I. & Márku, A. (eds.): *Hiába repülsz te akárhová.....* Ungvár: PoliPrint, 7–86.

Virovec Viktória:
Mi is az a kellesz? Egy empirikus kutatás eredményei
Argumentum 18 (2022), 236–259
Debreceni Egyetemi Kiadó
DOI: 10.34103/ARGUMENTUM/2022/13

- Davis, C. & Gutzmann, D. (2015): Use-conditional meaning and the semantics of pragmaticalization. *Proceedings of Sinn und Bedeutung 19*, 197–213.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198723820.001.0001>
- Kálmán, B. (1966): *Nyelvjárásaink*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Kálmán, L. (2015): *Féligék és alig igék*. Nyelv és Tudomány. <https://m.nyest.hu/hirek/feligek-es-alig-igek> (Letöltés: 2022.08.18.)
- Kiefer, F. (2005): *Lehetőség és szükségszerűség. Tanulmányok a nyelvi modalitás köréből*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Kótyuk, I. (1995): *Anyanyelvünk peremén*. Budapest: Intermix Kiadó.
- Kugler, N. (2010): Modal Adverbs in Hungarian (the Case of Talán 'Perhaps'). *Acta Linguistica Hungarica 57*, 75–98. <https://doi.org/10.1556/ALing.57.2010.1.4>
- Lakatos, I. & Tukácsné Károlyi, M. (1997): Gondolatok egy most induló kutatássorozathoz. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 1997/4*, 487–493.
- Virovec, V. (2019): *Kellessz mint a kell jövő ideje*. OTDK dolgozat. Témavezető: Rákosi György.

Virovec Viktória
Debreceni Egyetem
Nyelvtudományok Doktori Iskola
Angol-Amerikai Intézet
H-4032 Debrecen
Egyetem tér 1.
virovecviki@gmail.com